

Etnische paradoxen

Zelfgerapporteerde criminaliteit onder Turkse, Marokkaanse en autochtone Nederlanders in relatie tot politiecijfers¹

Arjen Leerkes, Pim Groeneveld en Ramiro Martinez

SOC 13 (2/3): 165–196

DOI: 10.5117/SOC2017.2/3.002.LEER

Abstract

Immigrants and their native-born children tend to be overrepresented among crime suspects in Europe. Using a representative Dutch survey, we examine whether inhabitants of Turkish and Moroccan origin also self-report more crimes than the native Dutch. Additionally, we test various explanations for ethnic differences in crime, partly employing variables that are unavailable in administrative data (SES, perceived discrimination, neighbourhood social control, family bonds, religiousness). We discover two ‘ethnic paradoxes’. First: contrary to analyses using administrative data, both minorities have similar to lower self-reported crime rates compared to the majority group when age, sex, urbanisation, SES and social desirability are controlled. Second: first-generation immigrants in particular report fewer crimes than expected given their social disadvantage, thus indicating a notable ‘righteous migrant effect’.

Keywords: ethnic minorities, self-reported crime, law enforcement, immigration, assimilation

1 Inleiding

Migranten, evenals hun directe nakomelingen, zijn in Europese landen, waaronder Nederland, veelal oververtegenwoordigd onder criminaliteitsverdachten en veroordeelden (De Haen-Marshall 1997; Tonry 1997; Van San en Leerkes 2001; Bucerius en Tonry 2014). Zo deden Blom en Jennissen (2014) voor Nederland onderzoek naar de kans dat personen uit

de vier ‘traditionele’ migrantengroepen – afkomstig uit Turkije, Marokko, Suriname en de (voormalige) Nederlandse Antillen – bij de politie geregistreerd staan als verdachte van een misdrijf. Zij rapporteren dat personen uit de vier migrantengroepen een 2,2 keer (‘eerste generatie Turken’) tot 8,4 keer (‘tweede generatie Marokkanen’ met twee in het buitenland geboren ouders) hogere *odds* hadden om geregistreerd te staan als verdachte dan gevestigde Nederlanders. Verschillen tussen herkomstgroepen naar leeftijd, geslacht, sociaaleconomische status en mate van verstedelijking van de woongemeente bleken de gevonden variatie in politiecontacten slechts gedeeltelijk te verklaren.

De meeste sociale wetenschappers die op dit terrein in Europa onderzoek verrichtten zien de oververtegenwoordiging van migrantengroepen in de politiecijfers als een valide indicator van een verhoogde betrokkenheid bij criminaliteit, die met name wordt toegeschreven aan een gebrekkige integratie in het vestigingsland (Albrecht 1997; Engbersen, Van der Leun en De Boom 2007; Killias 2009; Koopmans 2010; Engbersen, Leerkes en Snel 2014; Bovenkerk en Fokkema 2016). Er zijn overigens ook migrantengroepen, waaronder Chinese Nederlanders, die in de politiestatistiek juist zijn ondervertegenwoordigd; de verklaring van dergelijke patronen wordt in het algemeen gezocht in de sterke interne sociale controle binnen dergelijke migrantengroepen, zowel op het niveau van het gezin als op groepsniveau (vgl. Waters 1999; Bovenkerk 2009; Leerkes, Jennissen en Fokkema 2017).

Het is in Nederland minder bekend dat eerste- en – in mindere mate – tweedegeneratiemigranten doorgaans niet zijn oververtegenwoordigd in de officiële misdaadstatistiek van de traditionele immigratielanden, waaronder de VS, Canada en Australië (Hagan en Palloni 1999; Lynch en Simon 1999; Wortley 2009; Bersani 2014). Amerikaanse onderzoekers speculeren zelfs over een soort *beschermend* effect van immigratie dat met de tijd en over generaties zou afzwakken. Martinez (2002) en Sampson en Bean (2006) spreken in dat verband ook wel van de *Latino paradox*: vooral eerste generatie Latino’s blijken aanmerkelijk gunstiger te scoren op een aantal sociale indicatoren, waaronder betrokkenheid bij geweld, dan op basis van hun achterstandspositie zou worden verwacht. In Noord-Amerika neigen veel sociale wetenschappers er juist toe om eventuele criminaliteitsproblemen onder migranten, vooral bij de tweede generatie, op te vatten als een effect van *Amerikanisering*, als een – paradoxaal – gevolg van (‘ge-segmenteerde’) integratie in (delen van van) de Amerikaanse samenleving (zie ook Portes en Zhou 1993; Rumbaut en Ewing 2007; Sampson 2008). De idee van de *Latino paradox* bouwt voort op de in de sociale geneeskunde

ontwikkelde notie van een *Hispanic paradox* (Markides en Coreil 1986) of *healthy migrant effect* (Razum et al. 1998). De gezondheid van (arbeids)migranten blijkt vaak beter dan zou worden verwacht op basis van hun zwakkere sociaaleconomische positie. De paradox wordt toegeschreven aan selectieve migratie van gezonde personen, selectieve terugkeer van minder gezonde en oudere personen en culturele factoren die sterkere familiebindingen en een gezondere levensstijl bevorderen (Markides en Eschbach 2011). Er wordt verondersteld dat vergelijkbare mechanismen de Latino paradox in de criminologie verklaren, maar daarvoor is tot dusverre beperkt direct bewijs.

De bestaande kwantitatieve studies over migratie, etniciteit en criminaliteit zijn vrijwel volledig gebaseerd op politieke en andere administratieve gegevens en die empirische focus brengt twee belangrijke beperkingen met zich mee. Ten eerste is onduidelijk of de oververtegenwoordiging van eerste- en tweedegeratiemigranten onder verdachten van misdrijven in bijvoorbeeld Nederland duidt op etnische verschillen in *crimineel gedrag* of vooral op *selectieve wetshandhaving*. Zo weten we dat ambtenaren van politie en justitie zich bij hun beslissingen deels baseren op stereotypen, die de kans vergroten dat crimineel gedrag van groepen met een veronderstelde hoge criminaliteit in de politiestatistieken terecht komt (Chambliss 1977; Weenink 2009; Van der Leun en Van der Woude 2011). Selectieve rechtshandhaving kan tevens worden aangenomen op basis van Blacks (1970) sociale afstandstheorie (zie ook Rojek, Rosenfeld en Decker 2010), die stelt dat de kans dat op formele bestraffing toeneemt met de sociale afstand tussen de dader en het slachtoffer, vooral wanneer een dader een relatief lage sociale status heeft. Vanwege statistische redenen zullen personen uit migrantengroepen relatief vaak buiten de 'eigen' herkomstgroep slachtoffers maken: hoe kleiner een herkomstgroep hoe minder gelegenheid een dader immers heeft om iemand uit de eigen herkomstgroep te treffen. Daarnaast hebben daders met een migratieachtergrond relatief veel kans om slachtoffers te maken met een hogere sociaaleconomische status, omdat zij zich nog vaak in een achterstandspositie bevinden (vgl. CBS 2016).

Het is niet ondenkbaar dat selectieve wetshandhaving in Europa meer in het nadeel van migranten uitpakt dan in de traditionele immigratielanden, waar minder negatief over immigranten wordt gedacht dan in Europa (zie bijvoorbeeld Esipova et al. 2015), en waar het percentage immigranten nog altijd groter is dan in de meeste Europese landen. Dat zou dan impliceren dat de verschillen tussen Europa en Noord-Amerika in de relatie tussen migratie en criminaliteit kleiner zijn dan officiële misdaadgegevens uitwijzen. Hoewel de meeste Nederlandse onderzoekers op dit terrein stellen

dat selectieve rechtshandhaving hooguit een deelverklaring vormt voor de oververtegenwoordiging van migrantengroepen in de officiële criminaliteitscijfers (vgl. Van San en Leerkes 2001; Engbersen, Van der Leun en De Boom 2007), is het empirisch bewijs daarvoor niet bijzonder sterk (zie ook Van der Leun en Van der Woude 2011) en is onduidelijk welk deel van de oververtegenwoordiging dan wél wijst op een hogere prevalentie van crimineel gedrag onder migrantengroepen.

Een tweede beperking van de sterke focus op de officiële criminaliteitscijfers is dat onderzoekers uitsluitend hypothesen over de achtergronden van etnische verschillen in crimineel gedrag hebben getest die toetsbaar zijn met administratieve gegevens, waaronder leeftijd, geslacht, 'generatie' en – in geavanceerdere analyses met administratieve microgegevens (Blom en Jennissen 2014) – inkomenspositie en enkele huishoudkenmerken. Het is echter aannemelijk dat er ook andere factoren van belang zijn, waaronder zowel 'risicofactoren' voor migrantengroepen, zoals gepercipieerde discriminatie, als potentieel 'beschermende' factoren, zoals sterkere familiebindingen en religiositeit. De invloed van dergelijke variabelen is tot dusverre niet of nauwelijks betrokken in het kwantitatieve onderzoek naar migratie, etniciteit en criminaliteit. Bovendien is er vooral in het Europese onderzoek een neiging om te focussen op risicofactoren voor migrantengroepen; er is beperkt aandacht voor factoren die dergelijke groepen wellicht juist beschermen. Om beter te begrijpen hoe etnische herkomst is gerelateerd aan crimineel gedrag is derhalve methodologische triangulatie nodig en moeten we ook gegevens analyseren die (1) niet direct worden beïnvloed door selectieve rechtshandhaving en (2) informatie over gedragsmechanismen bevatten die in administratieve gegevens ontbreekt.

Deze studie vult beide hiaten op door middel van een analyse van gegevens uit Wave 1 van de *Netherlands Longitudinal Lifecourse Study* (NELLS). De NELLS is een breed opgezette, van december 2008 tot mei 2010 uitgevoerde enquête (N = 5,312) van een team van Nederlandse sociologen (De Graaf et al. 2010). De survey is representatief voor de Nederlandse bevolking tussen de 15 en 45 jaar, waaronder Turkse en Marokkaanse Nederlanders in die leeftijdsspanne. In de enquête wordt ingegaan op de diverse aspecten van de leefsituatie en de houding van de Nederlandse bevolking en de vragenlijst bevatte tevens vragen over crimineel gedrag.

Turkse Nederlanders, die in 2010 circa 2,3% van de Nederlandse bevolking uitmaakten, vormden Nederlands grootste migrantengroep; Marokkaanse Nederlanders (2,1%) vormden de op één na grootste groep, althans wanneer personen met een Duitse ouderlijke herkomst – die in Nederland ook niet echt als migrantengroep worden gezien – buiten beschouwing

blijven. De meeste Turkse en Marokkaanse Nederlanders in de leeftijd van 15 tot 45 zijn afstammelingen en andere verwanten van de ‘gastarbeiders’ die vooral in de jaren zestig van de vorige eeuw naar Nederland kwamen om te voorzien in de toenmalige vraag naar arbeiders aan de onderkant van de Nederlandse arbeidsmarkt (Lucassen en Penninx 1997). Degenen die zich permanent vestigden nadat de werving in de loop van de jaren zeventig werd beëindigd, herenigden in toenemende mate met hun achtergebleven gezinsleden of huwden een partner uit Turkije respectievelijk Marokko. Dat patroon zette zich zowel voor eerste als tweede generatie Turkse en Marokkaanse Nederlanders door tot in deze eeuw (Leerkes en Kulu-Glasgow 2011). Turkije en Marokko zijn vrij ‘traditionele’ samenlevingen met – zeker in de rurale gebieden waar de meeste gastarbeiders vandaan kwamen – relatief hoge niveaus van sociale controle vanuit de groep, onder meer blijkend uit een patriarchale familiestructuur en het relatief grote belang dat aan religie (meest soennisme) wordt toegekend (Lucassen en Penninx 1997; Pels 2000).

Drie onderzoeksvragen stonden in de analyse centraal: (1) Rapporteren Marokkaanse en Turkse migranten en/of hun directe nakomelingen meer misdrijven dan personen met twee in Nederland geboren ouders? (2) Hoe zijn eventuele verschillen in het aantal zelfgerapporteerde misdrijven naar herkomst en generatie te verklaren? (3) Hoe verhouden de patronen van zelfgerapporteerde criminaliteit zich tot bevindingen die zijn verkregen op basis van politiegegevens? We toetsten of eventuele etnische verschillen in zelfgerapporteerd crimineel gedrag verband houden met (1) sociaaleconomische status, (2) gepercipieerde discriminatie, (3) sociale controle in de buurt, (4) familiebindingen en (5) religiositeit. Ook hielden we in de analyses rekening met enkele meer elementaire demografische controlevariabelen (leeftijd, geslacht en niveau van verstedelijking van de woongemeente). We vergeleken de patronen in de NELLS-data met officiële politiegegevens van het CBS en met de hierboven beschreven uitkomsten van de analyses van Blom en Jennissen (2014).

Er woedt in Nederland een discussie over hoe etnische minderheden en de dominante groep het beste kunnen worden gedefinieerd en gelabeld (zie bijvoorbeeld Bovens et al. 2017; Leerkes en Dagevos 2017). Misschien is het op termijn onvermijdelijk in de migratiesociologie om de etnische herkomst (zoals we die indirect afmeten aan het geboorteland van iemands (groot)ouders) en de mate van ‘gevestigdheid’ in Nederland (zoals we die afmeten aan iemands ‘generatie’) nadrukkelijker apart van elkaar te onderscheiden – wellicht leidend tot termen als ‘eerstegeneratie-autochtoon van Turkse herkomst’ en ‘allochtoon van Nederlandse herkomst’ (Leerkes

en Dagevos 2017).² In dit artikel gaan we nog niet zo ver. Zoals in het voorgaande al is gebleken, duiden we Turkse en Marokkaanse migranten en hun directe afstammelingen aan als Turkse en Marokkaanse Nederlanders. Personen met twee in de Nederland geboren ouders – voornamelijk maar niet uitsluitend mensen die in het sociale verkeer zullen gelden als ‘etnische Nederlanders’ – noemen we autochtone Nederlanders.

Er is in Nederland voor zover ons bekend in drie eerdere onderzoeken aandacht geweest voor etnische verschillen in *zelfgerapporteerd* crimineel gedrag (onder jongeren). Die hebben geen eenduidige resultaten opgeleverd. Wittebrood (2003) analyseerde gegevens van een Nederlandse schoolenquête uit 2002, waaraan 420 jongeren van Marokkaanse of Turkse afkomst deelnamen, en vond onder hen een hoger percentage zelfgerapporteerde daders: 16% van de ‘Turkse’ en ‘Marokkaanse’ jongeren rapporteerde een misdrijf tegenover 12% van de autochtone jongeren. Murad et al. (2003) hielden in 1993 en 1994 een enquête onder 363 jongeren van Turkse afkomst en 1.098 autochtone adolescenten en vonden juist een hogere mate van zelfgerapporteerde criminaliteit onder de autochtone Nederlanders: 31% van de autochtone jongens scoorde hoger dan het 75e percentiel op de delinquentieschaal, tegen 21% van de Turks-Nederlandse jongens. Junger en Polder (1992), ten slotte, koppelde informatie over zelfgerapporteerde criminaliteit onder ‘Marokkaanse’ (N = 182), ‘Turkse’ (N = 196), ‘Surinaamse’ (N = 206) en autochtone (N = 204) jongeren – allen woonachtig in dezelfde buurt – aan politiekegegevens over verdachten. De auteurs vonden geen significante etnische verschillen in zelfgerapporteerde criminaliteit, maar wantrouwden de enquêteresultaten omdat jongeren met een migratieachtergrond in relatief sterke mate sociaal wenselijk zouden hebben geantwoord. Met name de Marokkaanse Nederlanders zouden crimineel gedrag hebben verzwegen.

Een belangrijk voordeel van de NELS-data ten opzichte van deze oudere studies – naast de grotere omvang en representativiteit van de steekproef, het grote arsenaal aan potentieel verklarende variabelen in de dataset en de mogelijkheid om voor het eerst iets te zeggen over (jong)volwassenen – is dat de NELS-vragenlijst diverse items bevat uit de sociale wenselijkheidsschaal van Crowne en Marlowe (1960). In tegenstelling tot de drie bestaande studies konden we eventuele etnische en generationele verschillen in sociale wenselijkheid daarmee voor het eerst meten, en er in de analyse voor corrigeren. De recente methodologische literatuur over sociale wenselijkheid (zie bijvoorbeeld Kim en Kim 2015) biedt inderdaad enige ondersteuning voor de veronderstellingen van Junger en Polder (1992). Vooral eerstegeneratiemigranten blijken relatief sterk te neigen tot

sociaal wenselijk antwoorden, omdat zij meer te vrezen hebben van afkeuring door de ontvangende samenleving en ook wel omdat zij vaak afkomstig zijn uit relatief 'collectivistische' samenlevingen.

2 Hypothesen, risicofactoren en beschermende factoren

We startten deze studie met de hypothese (H₁) dat eerste en tweede generatie Turkse en Marokkaanse Nederlanders meer misdrijven in de NELS rapporteerden dan autochtone Nederlanders. Deze hypothese is in lijn met alle Nederlandse onderzoeken waarin gebruik is gemaakt van politiegegevens (zie bijvoorbeeld Blokland, Nieuwbeerta en Bernasco 2010; Blom en Jennissen 2014) en de opvatting van de meeste onderzoekers in dit veld dat selectieve rechtshandhaving de etnische verschillen in politiecijfers hooguit ten dele verklaart (vgl. Engbersen, Van der Leun en De Boom 2007; Engbersen, Leerkes en Snel 2014). De hypothese is tevens in lijn met Wittebroods (2003) bevinding dat 'Turkse' en 'Marokkaanse' jongeren meer criminaliteit rapporteerden dan autochtone scholieren. In wat volgt bespreken we de theoretische achtergrond van vijf aanvullende hypothesen (H₂-H₆) die uit de tweede onderzoeksvraag voortvloeien. We bespreken eerst factoren die ertoe kunnen leiden dat Turkse en Marokkaanse Nederlanders meer crimineel gedrag vertonen dan autochtone Nederlanders (sociaaleconomische status, waargenomen discriminatie en informele sociale controle in de buurt), gevolgd door een bespreking van twee factoren die voor de onderscheiden migrantengroepen mogelijk juist beschermend zijn (familiebindingen en religiositeit). Elke hypothese bestaat uit twee elementen: eerst wordt beargumenteerd waarom een factor crimineel gedrag verklaart; vervolgens wordt beargumenteerd waarom die factor kan leiden tot hogere of juist lagere criminaliteitscijfers onder de migrantengroepen in vergelijking met autochtone Nederlanders. De tweede stap vergt kennis van de kenmerken van de twee migrantengroepen die in de analyse zijn meegenomen. We geven hier beknopte informatie; aanvullende informatie kan worden gevonden in de aangehaalde literatuur.

Ellis en McDonald (2001), die 273 onderzoeken naar de relatie tussen sociaaleconomische status (SES) en crimineel gedrag vergeleken, constateerden dat SES een belangrijke voorspeller is van crimineel gedrag. Volgens de algemene spanningstheorie (*general strain theory*), die voortbouwt op Mertons (1967) anomietheorie, kan een lagere sociaaleconomische status mensen onder druk zetten om delicten te plegen (Agnew 2006). Daarnaast wordt aangenomen dat een lagere SES, vooral bij de minst bevoorrechte

sociale strata, een indicator is voor een zwakkere informele sociale controle (vgl. Paulle 2013). Turkse en Marokkaanse Nederlanders hebben geleidelijk een betere sociaaleconomische positie verworven, zowel vanwege opwaartse sociale mobiliteit bij vooral de tweede generatie (Heath, Ronthon en Kilpi 2008) als restrictievere toelatingseisen voor nieuwe migranten (Leerkes en Kulu-Glasgow 2011). Toch hebben beide groepen gemiddeld nog altijd een significant lagere SES dan gevestigde Nederlanders. Zo had in 2010 10% van de Turkse Nederlanders en 9,2% van de Marokkaanse Nederlanders een besteedbaar jaarinkomen van maximaal 10.000 euro, tegen 4,5% van de autochtone bevolking.³ Volgens Blom en Jennissen (2014) verklaren de verschillen tussen herkomstgroepen in SES dan ook voor een belangrijk deel waarom Turkse en Marokkaanse Nederlanders zijn oververtegenwoordigd onder verdachten van criminaliteit. Om deze redenen veronderstellen we (H₂): het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt af na controle voor SES.

Immigranten worden vaak geëtiketteerd met een etnische *master status* die in het sociale verkeer op de voorgrond kan staan (Hughes 1945). Dergelijke vormen van etikettering kunnen gepaard gaan met discriminatie, zowel feitelijke als gepercipieerde. Gepercipieerde discriminatie vormt een risico voor crimineel gedrag omdat het een extra spanning (*strain*) vormt die mensen tot criminaliteit kan aanzetten (Simons et al. 2003; Agnew 2006). Daarnaast kan gepercipieerde discriminatie erop wijzen dat de ontvangende samenleving een groep als 'deviant' beschouwt, wat op basis van de etiketteringstheorie kan leiden tot 'deviantie-amplificatie' (vgl. Grattet 2011). Het is bekend dat Turkse en vooral Marokkaanse Nederlanders zich aanzienlijk meer gediscrimineerd voelen dan autochtone Nederlanders: 54% van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders voelt zich gediscrimineerd op basis van etnische herkomst; 51% ('Marokkanen') en 39% ('Turken') voelt zich gediscrimineerd op basis van religie (Andriessen, Fernee en Wittebrood 2014). Bij de autochtone Nederlanders voelt slechts 2% zich op die grond gediscrimineerd. Veldexperimenten bevestigen het bestaan van etnische discriminatie op de arbeidsmarkt (Andriessen et al. 2012). Wij veronderstellen daarom (H₃): het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt af na controle voor gepercipieerde discriminatie.

Informele sociale controle in de buurt – ook wel 'collectieve redzaamheid' genoemd – vermindert de lokale criminaliteit, inclusief de criminaliteit die bewoners zelf plegen (Sampson, Raudenbush en Earls 1997). Sociologisch onderzoek vanaf de Chicagoschool heeft laten zien dat armere nieuwkomers hun wooncarrière veelal starten in etnisch heterogene,

relatief 'ongeorganiseerde' buurten met lagere niveaus van informele sociale controle (Shaw en McKay 1942). In de loop van de tijd verkrijgen migranten doorgaans de middelen om te verhuizen naar meer 'georganiseerde' buurten, hoewel zij soms ook een impuls geven aan de oorspronkelijke woonbuurten (Sampson 2008). Er zijn aanwijzingen dat Turkse en Marokkaanse Nederlanders nog relatief vaak wonen in armere wijken met lagere niveaus van sociale controle (zie bijvoorbeeld Leerkes en Bernasco 2010). We veronderstelden daarom (H4): het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt af na controle voor buurtverschillen in informele sociale controle.

Conventionele sociale bindingen weerhouden mensen in het algemeen van crimineel gedrag en familierelaties zijn daarvan volgens Hirschi (1979: 16) een cruciaal bestanddeel: 'Elements of social bonding include attachment to families, commitment to social norms and institutions (school, employment), involvement in activities, and the belief that these things are important'. Bij aanvang van deze studie was enigszins onduidelijk of familiebindingen onder de migrantengroepen sterker of juist zwakker zijn dan onder gevestigde Nederlanders. Aan de ene kant zijn er diverse aanwijzingen dat ze sterker zijn. Zo huwen personen in beide migrantengroepen – vooral Turkse Nederlanders – op relatief jonge leeftijd en hebben ze een kleinere kans om als student buiten gezinsverband te leven (zie bijvoorbeeld Leerkes en Kulu-Glasgow 2011). Onder met name de autochtone Nederlanders heeft zich juist een beweging voorgedaan richting *liquid love* (Bauman 2003), waardoor steeds meer mensen gedurende periodes van hun leven eenpersoonshuishoudens vormen. In 2010 was maar liefst 39% van de Nederlandse huishoudens onder personen in de leeftijd van 15 tot 45 jaar een eenpersoonshuishouden.⁴ Verder blijkt uit enquêtes voor de periode 2012-2015 dat tussen veertig en vijftig procent van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders dagelijks 'contact heeft met familie', tegenover minder dan dertig procent van de autochtone Nederlanders (CBS 2016). We veronderstellen daarom (H5a): het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt toe na controle voor familiebindingen. Junger en Polder (1992) vonden dat jongeren met Turkse of Marokkaanse herkomst veel vaker verdacht werden van criminaliteit dan autochtone jongeren. Zij schrijven dat verschil juist (impliciet) toe aan zwakkere familiebindingen onder jongeren met een migratieachtergrond, waaronder zwakker ouderlijk toezicht. Hoewel de NELLS-gegevens vooral over (jong)volwassenen gaan in plaats van tieners, formuleerden we daarom de volgende tegenhypothese

(H5b): het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven vermindert na controle voor familiebindingen.

Religiositeit is in de regel negatief geassocieerd met criminaliteit (Johnson et al. 2000). In Europa – zeker in het ‘atheïstische’ Nederland (Röder 2015) – zijn eerste- en, in mindere mate, tweedegeneratiemigranten vaker religieus dan gevestigde Europeanen. Dat geldt zeker voor ‘Turken’ en ‘Marokkanen’, die van oorsprong overwegend afkomstig zijn uit rurale gebieden waar veel belang wordt gehecht aan het geloof. We verwachtten daarom dat religiositeit de Turkse en Marokkaanse Nederlanders in relatief sterke mate beschermt tegen misdaad, leidend tot hypothese (H6): het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt toe na controle voor religiositeit.

3 Gegevens, methode en validiteit

Data

De *Netherlands Longitudinal Lifecourse Study* (NELLS) is een grootschalige sociologische enquête naar de leefsituatie en meningen van inwoners van Nederland in de leeftijd van 15 tot 45 jaar. De enquête is uitgevoerd in de vier grootste steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht) en 31 andere, willekeurig geselecteerde, gemeenten. Uit drie categorieën inwoners van Nederland werd een aselechte steekproef getrokken. Ten eerste personen van Turkse afkomst (geboren in Turkije of met ten minste één in Turkije geboren ouder). Ten tweede personen van Marokkaanse afkomst (geboren in Marokko of met ten minste één in Marokko geboren ouder). Ten derde de rest van de populatie, voornamelijk autochtone Nederlanders (beide ouders geboren in Nederland), maar ook bewoners met een andere herkomst dan Turks of Marokkaans. Turkse en Marokkaanse Nederlanders werden zodanig oververtegenwoordigd onder de respondenten dat de steekproef ook voor deze migrantengroepen representatief is. Personen met een andere dan Turkse of Marokkaanse migratieachtergrond werden in onze analyse buiten beschouwing gelaten.

Voor dit onderzoek is de eerste *wave* gebruikt, waarvoor de dataverzameling plaatsvond van december 2008 tot mei 2010 (N = 5,312). Deze enquête bestond uit twee delen, een face-to-face-interview en een schriftelijke vragenlijst, die de items over crimineel gedrag bevatte. Respondenten ontvingen een kleine beloning om mee te doen aan de face-to-face-interviews.

Operationalisering

We combineerden vijf items uit de NELLS om *crimineel gedrag* te meten. Respondenten werd gevraagd of ze, in de laatste twaalf maanden, betrokken waren geweest bij een van de volgende activiteiten: 'iets gestolen van iemand of uit een winkel', 'met opzet dingen van anderen beschadigd of vernield', 'een wapen gedragen (mes, pistool)', 'iemand bedreigd', 'iemand geschopt of geslagen of meegedaan aan een vechtpartij'. Voor elk item konden respondenten antwoorden op een vierpuntschaal ('nooit', 'eenmaal', 'twee tot drie keer', 'vier keer of meer'). We berekenden de som van crimineel gedrag per respondent met de categorie 'twee tot drie keer' als 2,5, en de 'vier keer of meer' als 4. Daarnaast creëerden we ook een dichotome variabele die aangaf of een respondent geen of ten minste één misdaad pleegde.

Twee variabelen maten *sociaaleconomische status*: inkomen en opleidingsniveau. Inkomen is het netto maandelijks inkomen van de respondent en zijn of haar mogelijke partner. Inkomen werden geclassificeerd als laag (een netto-inkomen tot 1.500 euro per maand), middel (1.500 tot 2.499 euro) en hoog (2.500 euro of meer).⁵ Ook opleidingsniveau werd gemeten in drie categorieën: 'geen formele opleiding of basisonderwijs', 'voortgezet onderwijs' (middelbare school, lager beroepsonderwijs), en 'tertiair onderwijs' (hogere beroepsopleiding, universiteitsstudie). We namen het hoogst behaalde opleidingsniveau, maar wanneer respondenten nog bezig waren met een opleiding, werd het hoogste onafgemaakte opleidingsniveau gebruikt. Respondenten die het diploma buiten Nederland behaalden werd gevraagd of het hoogst behaalde opleidingsniveau correspondeerde met een laag, midden, of hoog opleidingsniveau in Nederland.

Ervaren discriminatie is gemeten door het gemiddelde te nemen van de volgende items 'Heeft u in de volgende situaties wel eens ervaren dat u gediscrimineerd werd op de basis van uw etnische herkomst: (1) bij het solliciteren naar een baan of stageplek, (2) op uw werk, (3) op school, in de les, (4) op straat, in winkels, in het openbaar vervoer, (5) op vereniging, club, sporten, (6) bij uitgaansgelegenheden, discotheken etc.'. Respondenten konden antwoorden met 1: 'nee, nooit', 2: 'ja, een enkele keer', 3: 'ja, redelijk vaak'. We namen de gemiddelde score over deze zes variabelen en trokken er 1 af, waarmee een schaal werd gecreëerd van 0 (geen ervaren discriminatie) tot 2 (veel ervaren discriminatie). De Cronbach's alpha van de schaal was 0.81. Voor autochtone Nederlandse respondenten werd de ervaren discriminatie op 0 gezet. Zij werden niet gevraagd naar ervaren discriminatie, waarschijnlijk omdat verondersteld werd dat ze niet of nauwelijks discriminatie

ervaren. Gegevens uit andere enquêtes (zie paragraaf 2) wijzen uit dat die veronderstelling juist is.

We gebruikten drie maten voor *familiebindingen*: (1) of de respondent samenwoonde met een kind en/of partner, (2) of de respondent samenwoonde met ten minste één ouder en (3) de kwaliteit van de ouderlijke relatie, gebaseerd op zes items die de hoeveelheid contact en het niveau van tevredenheid met elke individuele ouder maten.⁶ De eerste vier items waren 'Hoe vaak ziet u uw moeder?', 'Hoe vaak ziet u uw vader?', 'Hoe vaak hebt u contact met uw moeder via telefoon, e-mail, chatten, of sms?' en 'Hoe vaak hebt u contact met uw vader via telefoon, e-mail, chatten, of sms?'. Alle items konden beantwoord worden met dezelfde antwoorden op een zevenpuntschaal variërend van 'nooit' tot '(bijna) elke dag'. De vijfde en zesde variabele 'Hoe tevreden of ontevreden bent u met de relatie die u op dit moment heeft met uw moeder?' en 'Hoe tevreden of ontevreden bent u met de relatie die u op dit moment heeft met uw vader?' hadden antwoordmogelijkheden variërend van 'zeer ontevreden' tot 'zeer tevreden' op een vijf-puntschaal. De eerste vier items zijn gecodeerd van een zevenpuntschaal naar een vijf-puntschaal voordat ze samengevoegd werden met de laatste twee items om een schaal te creëren die de kwaliteit van de ouderlijke relatie mat, variërend van 'zeer ontevreden' (0) tot 'zeer tevreden' (4) (Chronbach's alpha = 0.74).

Persoonlijke religiositeit is een vijf-puntschaal ('Hoe belangrijk is het geloof voor u persoonlijk?') variërend van 'helemaal niet belangrijk' (0) tot 'erg belangrijk' (4).

De NELLS-dataset bevat vijf driepuntitems over *sociale wenselijkheid*, welke zijn geselecteerd uit Crowne en Marlowes (1960) sociale wenselijkheidsschaal: (1) Heeft u wel eens misbruik gemaakt van iemand anders? (2) Bent u altijd bereid toe te geven als u een fout heeft gemaakt? (3) Bent u wel eens boos als u uw zin niet krijgt? (4) Bent u altijd beleefd tegen mensen, zelfs als iemand onaardig doet? (5) Luistert u altijd goed naar anderen, ongeacht wie dat is? We combineerden deze items tot een schaal die sociale wenselijkheid mat op een schaal van 0 tot en met 2. De betrouwbaarheid van de schaal was relatief laag (Cronbach's alpha = 0.49) en kon niet worden verbeterd door items weg te laten.

Ten slotte werden er nog drie controlevariabelen gebruikt: leeftijd, geslacht en mate van verstedelijking van de woongemeente. Verstedelijking volgt de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De categorieën waren 'landelijke gemeente', 'kleine steden', 'steden' en 'grootste steden'.

Analysemethoden

We vergeleken de patronen van zelfgerapporteerde criminaliteit uit de NELLS met de cijfers van het CBS over verdachten in de populatie, zowel met als zonder correctie voor sociale wenselijkheid. Vervolgens werden de geformuleerde hypothesen in Stata 13 getoetst met behulp van negatieve binominale regressie met robuuste standaardfouten die rekening hielden met geclusterde data op buurniveau. De waarnemingen werden steeds gewogen met behulp van de populatiegewichten in de NELSS-dataset. We verkozen robuuste regressie boven multilevel-regressieanalyses omdat het onmogelijk was de multilevel-analyses uit te voeren met populatiegewichten (de NELLS-dataset bevat alleen gewichten op individueel niveau). Ook was het niveau van clustering van observaties relatief beperkt op zowel het buurniveau ($ICC = 0.077$) als het gemeentelijke niveau ($ICC = 0.025$) (vgl. Cameron en Miller 2015). We gebruikten negatieve binominale regressie vanwege de scheve verdeling van de afhankelijke variabele: het totale aantal zelfgerapporteerde misdaden gepleegd in de laatste twaalf maanden (vgl. Land et al. 1996). De meeste respondenten rapporteerden geen misdrijven, een significante minderheid rapporteerde één of een paar misdrijven, en een relatief kleine groep rapporteerde veel misdrijven. In alle modellen werd gecontroleerd voor leeftijd, geslacht en niveau van verstedelijking van de woongemeente, waarmee elementaire demografische verklaringen voor etnische verschillen in crimineel gedrag werden uitgesloten.

Eerst schatten we een regressiemodel met – naast de controlevariabelen geslacht, leeftijden, mate van verstedelijking van de woongemeente – als enige predictoren vier dummy's die de twee migrantengroepen naar generatie aanduiden (autochtone Nederlanders vormden in alle modellen een referentiecategorie). Vervolgens werden stapsgewijs één of meerdere predictoren toegevoegd, waarbij steeds werd bekeken hoe de toevoeging van de aanvullende variabelen de coëfficiënten de vier dummy's voor etnische minderheidsstatus eventueel veranderde. Door middel van schijnbaar ongerelateerde regressie (*seemingly unrelated regression*) werd getest of de veranderingen in de coëfficiënten van het ene model naar het volgende significant waren. Er werden ook modellen geschat zonder de maat voor sociale wenselijkheid omdat die variabele wellicht werkelijke verschillen in crimineel gedrag wegneemt: zo is bekend dat gelovige mensen hoger scoren op de Marlow-Crowne-schaal, wat bij de huidige analyse zou kunnen leiden tot het onderschatten van de beschermende effecten van het behoren tot een migrantengroep op criminaliteit (vgl. Watson et al. 1986).

Voorafgaand aan de analyse werden alle respondenten met ontbrekende waarden op de afhankelijke en onafhankelijke variabelen verwijderd, zodat de hoeveelheid observaties tussen verschillende modellen gelijk bleef. Er waren 4.294 respondenten onder de 45 jaar oud met een Turkse, Marokkaanse of Nederlandse herkomst die de vragenlijst invulden die de vragen over crimineel gedrag bevatte. De uiteindelijke analyse heeft betrekking op 4.074 respondenten (95%), verdeeld over 261 buurten in 35 gemeenten. Een beperkt deel van de waarnemingen (~1%) kon niet worden gebruikt omdat de respondent minder dan twee vragen over crimineel gedrag invulde. De overige ontbrekende waarden betreffen vooral de kwaliteit van de ouderlijke relatie (ongeveer 4,5%), en ervaren discriminatie en religiositeit (samen minder dan 1%). De respondenten die hun inkomen niet wilden vermelden (ongeveer 10%) werden in de analyse gehouden door als onafhankelijke variabele een dummy 'inkomen onbekend' te gebruiken.

Validiteit

Vanwege verschillende redenen veronderstellen we dat etnische verschillen in relatief lichte misdrijven met de NELLS-data redelijk adequaat in beeld zullen zijn gebracht. Die redenen kunnen worden verduidelijkt door twee beperkingen van enquêtes over zelfgerapporteerde criminaliteit vrij uitvoerig te bespreken: (1) sociale wenselijkheid en (2) ondervertegenwoordiging van veelplegers in de dataset.

(1) Het is aannemelijk dat er in de NELLS sprake is geweest van onderrapportage van crimineel gedrag, aangezien misdrijven door de meeste respondenten zullen worden gezien als gedrag waarmee men liever niet te koop loopt. Dat zou echter vooral problematisch zijn voor zover zich herkomstgebonden verschillen in onderrapportage hebben voorgedaan *waarvoor niet kon worden gecorrigeerd door het opnemen van de maat voor sociale wenselijkheid*. We zullen nog zien dat met name de Turkse en Marokkaanse migranten relatief hoog scoorden op sociale wenselijkheid, gevolgd door de in Nederland geboren personen van Turkse en Marokkaanse herkomst, en vervolgens de autochtone Nederlanders. Die herkomstgebonden verschillen onderschrijven de noodzaak om bij dit soort studies rekening te houden met sociale wenselijkheid. De huidige controle voor sociale wenselijkheid zou pas ontoereikend zijn als de items over crimineel gedrag voor migranten met een neiging tot sociaal wenselijk antwoorden op de een of andere manier gevoeliger waren dan voor autochtone Nederlanders met een neiging tot sociaal wenselijk antwoorden.⁷ We vonden echter geen significante interactie-effecten tussen herkomst en sociale wenselijkheid enerzijds en zelfgerapporteerd crimineel gedrag anderzijds. Wel bestaat

nog de mogelijkheid dat de items over criminaliteit relatief gevoelig waren voor *alle* respondenten met een Turkse of Marokkaanse herkomst, ongeacht hun score op sociale wenselijkheid, bijvoorbeeld omdat zij massaal vreesden dat het rapporteren van criminaliteit het aanzien van de migrantengroep zou schaden.

Vertekeningen door sociale wenselijkheid zijn bij deze studie tevens op de volgende wijzen voorkomen: (1) respondenten werd gevraagd om een breed scala aan sociologische vragen te beantwoorden, niet alleen de gevoelige items over crimineel gedrag, (2) om interviewereffecten te voorkomen is alleen in de schriftelijke vragenlijst gevraagd naar crimineel gedrag, en (3) de enquête bevatte alleen vragen over relatief lichte misdrijven. Over het algemeen wordt aangenomen dat enquêtes een redelijk valide beeld kunnen geven van lichtere vormen van criminaliteit (vgl. Jolliffe et al. 2003).

(2) Een tweede beperking van enquêtes over zelfgerapporteerde criminaliteit is dat mensen die veel misdrijven plegen een kleinere kans hebben om mee te doen aan enquêtes zoals de NELLS (Junger-Tas en Marshall 1999). Het is echter de vraag of er grote etnische verschillen zijn in de ondervertegenwoordiging van 'criminelen' in de steekproef. Zo is het aantal gedetineerden in Nederland te klein om te kunnen leiden tot een omvangrijke bias bij de steekproeftrekking. Zelfs in de Marokkaanse herkomstgroep – de herkomstgroep met het hoogste percentage gedetineerden – waren ten tijde van het veldwerk niet meer dan 3 op 1.000 personen op een willekeurig gekozen dag gedetineerd.⁸ Ook waren er slechts beperkte verschillen tussen de herkomstgroepen in non-respons: de respons onder de 'Turken', 'Marokkanen', en overige respondenten (voornamelijk autochtone Nederlanders) was respectievelijk 46%, 50% en 56%. Verder kon de invloed van selectieve non-respons (door bijvoorbeeld mannen) worden beperkt door de NELLS-populatiegewichten te gebruiken.

Overigens dient te worden benadrukt dat de analyse ook waardevol is wanneer we enigszins agnostisch blijven over het vermogen om met de NELLS-gegevens uitspraken te doen over de prevalentie van crimineel gedrag in de onderscheiden herkomstgroepen. Zelfs dan is het namelijk mogelijk om voor de onderscheiden herkomstgroepen centrale risico- en beschermende factoren te identificeren (zie de tweede onderzoeksvraag). De coëfficiënten van de dummy's die etnische groep en generatie aanduiden zijn wellicht te laag (bijvoorbeeld omdat veelplegers in de migrantengroepen meer waren ondervertegenwoordigd in de steekproef dan autochtone veelplegers), maar dan nog verschaffen *veranderingen* in de coëfficiënten van model tot model belangrijk bewijs over risico- en beschermende factoren voor de verschillende groepen. Een kleiner wordende coëfficiënt

duidt erop dat de toegevoegde variabelen een risicofactor vormen voor de migrantengroep; een groter wordende coëfficiënt duidt erop dat de toegevoegde variabelen de onderscheiden migrantengroepen juist beschermen tegen criminaliteit in vergelijking met de meer gevestigde bevolking.

4 Resultaten

Zelfgerapporteerde criminaliteit en politiecijfers

Tabel 1 vergelijkt de patronen van zelfgerapporteerde criminaliteit naar herkomstgroep en generatie met verdachtencijfers van het CBS voor hetzelfde jaar en (bijna) dezelfde leeftijdsspanne. De tabel vermeldt ook cijfers over zelfgerapporteerde criminaliteit wanneer de sociale wenselijkheid van de respondenten op laag werd gezet (zie de noot voor methodologische details).⁹ De twee laatste rijen in tabel 1 tonen voor de onderscheiden groepen het gemiddelde aantal zelfgerapporteerde misdrijven per respondent (er waren daarover geen vergelijkbare politiecijfers beschikbaar).

De etnische verschillen in de kans op het zijn van een verdachte blijken veel groter te zijn dan we zouden verwachten op basis van de zelfgerapporteerde criminaliteit. Het percentage verdachten varieert in de gekozen leeftijdsspanne tussen 3,9% (eerste generatie Turkse Nederlanders) en 11,1% (tweede generatie Marokkaanse Nederlanders), wat tussen de 2 en 5,6 keer zo hoog is als het percentage bij de autochtone Nederlanders (2,0%). Zonder de correctie voor sociale wenselijkheid is het niveau van zelfgerapporteerde criminaliteit onder eerstegeneratiemigranten *lager* dan onder de autochtone Nederlanders, terwijl het percentage tweedegeneratiemigranten dat een misdrijf rapporteerde respectievelijk 1,1 ('Marokkanen') en 1,5 ('Turken') hoger ligt dan bij de autochtone Nederlanders. De relatief hoge prevalentie van zelfgerapporteerde criminaliteit bij de tweede generatie blijkt verband te houden met de jongere leeftijd van deze generatie in vergelijking met zowel de eerste generatie migranten als de autochtonen (zie hierna ook model 1 in tabel 3).

Het corrigeren van de scores voor sociale wenselijkheid leidt voor alle herkomstgroepen tot hogere waarden, maar verandert de scores van de migrantengroepen het meest. Onder hen wordt de mate van zelfgerapporteerde criminaliteit nu vergelijkbaar met het niveau onder de autochtone Nederlanders.

Ook de etnische verschillen in het gemiddelde aantal gerapporteerde misdrijven per respondent (de 'incidentiedichtheid') zijn aanmerkelijk kleiner dan verwacht op basis van de politiegegevens over verdachten. Als

Tabel 1 Criminaliteitsverdachten (12-45 jaar) en zelfgerapporteerde criminaliteit (15-45 jaar) naar etnische herkomst en generatie (2010)

	Turkse Nederlanders 'eerste generatie'	Turkse Nederlanders 'tweede generatie'	Marokkaanse Nederlanders 'eerste generatie'	Marokkaanse Nederlanders 'tweede generatie'	Autochtone Nederlanders	r (correlatie met politiecijfers) ^a
<i>Populatie:</i>						
Personen	114.648	118.168	99.845	97.035	5.302.320	
% Verdachten	3,9	5,8	5,4	11,1	2,0	
<i>Steekproef (NELLS):</i>						
Personen	590	352	607	363	2.340	
% resp. dat een misdrijf rapporteerde	5,7	12,5	7,1	9,7	8,5	0,35
% resp. dat een misdrijf rapporteerde (lage sociale wenselijkheid)	9,7	18,2	12,8	14,3	11,1	0,46
Totale aantal misdrijven per respondent	0,14	0,23	0,23	0,20	0,15	0,49
Totale aantal misdrijven per respondent (lage sociale wenselijkheid)	0,22	0,39	0,36	0,32	0,21	0,52

Bronnen: CBS Statline, NELS

^a Het betreft steeds correlaties op geaggregeerd niveau op basis van vijf waargenomen verdachtenratio's voor drie herkomstsgroepen en vijf waargenomen niveaus van zelfgerapporteerde criminaliteit naar herkomstsgroep en generatie.

we aannemen dat de zelfgerapporteerde incidentiedichtheid onder lage sociale wenselijkheid het beste beeld geeft van de werkelijke omvang van crimineel gedrag in de onderscheiden herkomstgroepen, dan is het percentage criminaliteitsverdachten onder de migrantengroepen 1,6 (eerste generatie 'Marokkanen' en tweede generatie 'Turken'), 1,9 (eerste generatie 'Turken') en 3,6 (tweede generatie 'Marokkanen') hoger dan we zouden verwachten op grond van de patronen van zelfgerapporteerde criminaliteit.¹⁰ (We nemen hier de voor sociale wenselijkheid gecorrigeerde zelfgerapporteerde incidentiedichtheid omdat die maat de sterkste correlatie vertoont met het percentage criminaliteitsverdachten in de vijf onderscheiden groepen ($r = 0,52$, zie de laatste kolom van tabel 1).)

Beschrijvende statistieken (NELLS)

Het tweede deel van de analyse betrof uitsluitend de NELLS-gegevens en keek naar de achtergronden van eventuele etnische verschillen in zelfgerapporteerde criminaliteit. Tabel 2 toont de gemiddelden van de afhankelijke en onafhankelijke variabelen naar herkomstgroep en generatie. De cijfers in tabel 2 verschillen enigszins van tabel 1 omdat tabel 2 uitsluitend betrekking heeft op respondenten zonder ontbrekende waarden op variabelen die in de regressiemodellen werden meegenomen.

Eerste generatie Turkse en Marokkaanse Nederlanders waren met een gemiddelde leeftijd van 33 jaar relatief oud, waar de tweede generatie juist vijf tot zeven jaar jonger was dan de autochtone Nederlanders in deze leeftijdsspanne. Meer dan de helft van de Marokkaans- en Turks-Nederlandse respondenten woonde ten tijde van de dataverzameling in de grootste steden, tegen ongeveer een kwart van de autochtone respondenten. Opleidingsniveau en inkomen waren onder de Turkse en Marokkaanse Nederlanders lager dan onder de autochtonen. Gevestigde Nederlanders (27,6%) woonden bijna twee keer zo vaak als de Marokkaanse en Turkse Nederlanders in een huishouden zonder partner, kind of ouders. De kwaliteit van de ouderlijke relatie was onder de tweede generatie iets hoger dan onder autochtone Nederlanders, maar was juist wat lager bij de eerste generatie. Gemiddeld woonden de autochtone Nederlanders in buurten met een iets hoger niveau van buurtvertrouwen, maar er zijn geen duidelijke verschillen naar herkomst in de hoeveelheid buurtcontacten. Onder 'Marokkanen' en 'Turken' lag het gemiddelde niveau van ervaren discriminatie rond de 0,3 (0,4 voor in Nederland geboren 'Marokkanen'). Ten slotte hechten zowel Marokkaanse als Turkse Nederlanders, met name de eerste generatie, meer waarde aan religie dan de autochtone Nederlanders. Op de schaal van 0 tot 4 liggen de scores voor de migrantengroepen tussen 3,3 en

Tabel 2 Gewogen gemiddelde waarden van de (on)afhankelijke variabelen naar herkomstgroep en generatie^a

	Turkse NL 1 ^{ste} (N=539)	Turkse NL 2 ^{de} (N=347)	Marokkaanse NL 1 ^{ste} (N=563)	Marokkaanse NL 2 ^{de} (N=348)	Autochtone NL (N=2.277)
Afhankelijke variabelen:					
Aantal zelfgerapporteerde misdrijven (gem.)	0,13	0,23	0,22	0,19	0,15
Afhankelijke variabelen:					
Man (%)	50,7	48,2	49,8	46,4	50,5
Leeftijd (gem.)	33,1	23,8	32,8	22,4	29,3
Grootste steden (%)	65,8	54,8	57,2	50,8	21,1
Steden (%)	20,5	27,1	30,6	33,6	24,3
Kleine steden (%)	13,1	17,1	12,0	15,3	20,0
Landelijke woongemeente (%)	0,6	1,0	0,3	0,3	34,6
Laag inkomen (<€1500 per maand) (%)	39,7	56,0	43,0	65,0	36,4
Middelbaar inkomen (€1500- 2999 per maand) (%)	30,1	17,4	32,2	13,2	19,6
Hoog inkomen (>€2999 per maand) (%)	21,0	13,0	14,0	10,8	35,6
Inkomen onbekend (%)	9,2	13,6	10,8	11,0	8,4
Laag opgeleid (%)	50,6	32,9	52,6	27,7	21,1
Middelbaar opgeleid (%)	27,8	44,2	31,4	50,1	39,1
Hoog opgeleid (%)	21,6	22,9	16,0	22,2	39,8
Woont met partner en/of kind (%)	72,7	33,9	73,1	21,7	44,1
Woont met een ouder (%)	14,4	49,6	11,9	63,1	28,3
Woont zonder partner, kinderen of ouders (%)	12,9	16,5	15,0	15,2	27,6
Kwaliteit ouderlijke relatie (gem.)	2,7	3,1	2,7	3,2	2,9
Buurtcontacten (gem.)	3,8	3,9	3,9	4,0	3,8
Buurtvertrouwen (gem.)	2,2	2,2	2,2	2,2	2,4
Gepercipieerde discriminatie (gem.)	0,3	0,3	0,3	0,4	0,0
Religiositeit (gem.)	3,4	3,3	3,7	3,6	1,6
Sociale wenselijkheid (gem.)	1,45	1,33	1,51	1,35	1,22

Bron: NELLIS

^a De gemiddelden hebben steeds betrekking op respondenten zonder ontbrekende waarden op de variabelen die in de regressieanalyses werden gebruikt.

Tabel 3 Determinanten van het aantal zelfgerapporteerde misdrijven

	M1	M2	M3	M4	M5	M6
Autochtone NL (ref.)						
Turkse NL 1 ^{ste}	0,00 (-0,22)	-0,54* (-0,81**)	-0,77* (-1,08**)	-0,81* (-1,13**)	-0,67* (-0,92**)	-0,43 (-0,83 ⁺)
Turkse NL 2 ^{de}	0,39 ⁺ (0,20)	0,02 (-0,17)	-0,15 (-0,36 ⁺)	-0,12 (-0,34)	-0,04 (-0,22)	0,21 (0,10)
Marokkaanse NL 1 ^{ste}	0,68* (0,42)	0,05 (-0,27)	-0,21 (-0,54 ⁺)	-0,23 (-0,58*)	-0,14 (-0,44)	0,14 (-0,08)
Marokkaanse NL 2 ^{de}	0,40 (0,21)	-0,01 (-0,21)	-0,27 (-0,51)	-0,20 (-0,42)	-0,14 (-0,35)	0,14 (-0,01)
Vrouw (ref.)						
Man	1,26**	1,25**	1,20**	1,16**	1,09**	1,05**
Leeftijd	-0,34**	-0,22**	-0,23**	-0,23**	-0,24**	-0,25**
Leeftijd kwadraat / 100	0,52**	0,35**	0,38**	0,37**	0,38**	0,39**
Grootste steden (ref.)						
Steden	-0,47*	-0,53**	-0,54*	-0,39*	-0,41*	-0,41*
Kleine steden	0,17	-0,01	-0,05	0,13	0,16	0,16
Landelijke gemeente	-0,44 ⁺	-0,76**	-0,78**	-0,49 ⁺	-0,45	-0,45 ⁺
Inkomen hoog (ref.)						
Inkomen laag		0,87**	0,83**	0,79**	0,65*	0,67*
Inkomen middelbaar		0,55*	0,56*	0,48 ⁺	0,47 ⁺	0,51*
Inkomen onbekend		0,78*	0,74*	0,74*	0,71 ⁺	0,76*
Hoger opgeleid (ref.)						
Lager opgeleid		1,10**	1,11**	1,16**	1,18**	1,17**
Middelbaar opgeleid		1,15**	1,16**	1,21**	1,25**	1,26**

Gepercipieerde discriminatie				0,52*	0,56*	0,53*	0,55*
Buurtvertrouwen					-0,34	-0,23	-0,27
Buurtrelaties					-0,35*	-0,30 ⁺	-0,27 ⁺
Woonst zonder ouders, partner en kind (ref.)							
Woonst met partner en/of kind						-0,51**	-0,46*
Woonst met ouder(s)						-0,19	-0,24
Kwaliteit ouderlijke relatie						-0,19*	-0,16 ⁺
Religiositeit							-0,15*
Sociale wenselijkheid	-1,07**	-1,09**	-1,08**	-1,02**	-1,02**	-0,97**	-0,94**
Constant	3,59**	0,55	0,83**	2,76**	3,22*	3,47**	3,47**
Alpha	8,51	7,48	7,17	6,99	6,87	6,76	6,76
Mcfadden r ²	6,2%	8,1%	8,2%	8,6%	8,9%	8,9%	9,1%

***: $p < 0,01$; **: $p < 0,05$; +: $p < 0,1$

3,7 ('belangrijk' tot 'erg belangrijk'), tegenover 1,6 (gelegen tussen 'niet belangrijk' en 'belangrijk/niet belangrijk') voor de autochtone Nederlanders. Zoals reeds getoond is, scoren migranten aanzienlijk hoger op sociale wenselijkheid dan de autochtone Nederlanders. De sociale wenselijkheidscores van de *native-born* met een migrantenouder liggen halverwege de scores van de migranten en de autochtone Nederlanders; blijkbaar is er aanzienlijke generationele assimilatie in sociale wenselijkheid.

Multivariate resultaten

Tabel 3 presenteert de resultaten van zes negatieve binomiale regressiemodellen. Model 1 bevat alleen de vier dummy's voor herkomst en generatie, naast de controlevariabelen leeftijd, geslacht, urbanisatiegraad van de gemeente en sociale wenselijkheid. Tussen haakjes rapporteren we tevens voor elk model de coëfficiënten van de dummy's voor herkomst en generatie zonder de controle voor sociale wenselijkheid.

Alleen de in Marokko geboren migranten meldden significant meer misdrijven dan de autochtone Nederlanders wanneer leeftijd, geslacht en sociale wenselijkheid constant worden gehouden. De coëfficiënten van drie resterende dummy's die aanduiden of een respondent tot een migrantengroep behoort, zijn eveneens positief, maar verschillen niet significant van de autochtone Nederlanders. Het zijn van een eerste generatie Marokkaanse Nederlander gaat in dit model gepaard met een 1,97 hogere *incidence rate ratio* (niet getoond); dat wil zeggen dat het aantal misdrijven per persoon in deze groep ongeveer twee maal zo hoog is als bij de autochtone Nederlanders wanneer geslacht, leeftijd en stedelijkheid en sociale wenselijkheid constant worden gehouden. Dientengevolge aanvaarden we hypothese 1 ('eerste en tweede generatie Turkse en Marokkaanse Nederlanders rapporteerden meer misdrijven in de NELS dan autochtone Nederlanders') slechts gedeeltelijk. Model 2 voegt inkomen en opleiding toe, die beide een negatieve relatie met zelfgerapporteerde criminaliteit laten zien. Zoals verwacht dalen de effecten van de dummy's voor herkomst en generatie aanzienlijk, wat hypothese 2 bevestigt ('het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt af na controle voor SES'). Het toevoegen van de indicatoren voor SES leidt tot een significant *negatief* effect van het zijn van een eerste generatie Turkse Nederlander op criminaliteit; deze groep rapporteerde dus minder misdrijven dan zou worden verwacht op basis van hun sociale achterstand, een bevinding die sterk contrasteert met het resultaat van Blom en Jennissen (2014) die juist vonden dat het behoren tot een migrantengroep, waaronder het zijn van een Turkse migrant, ook na

controle voor SES geassocieerd bleef met een aanzienlijk hogere kans op het zijn van een criminaliteitsverdachte: de 'residuele' odds ratio van het behoren tot een etnische minderheid op het zijn van verdachte varieerde tussen 1,6 (eerste generatie Turken) tot 4,0 (tweede generatie Marokkanen met twee in het buitenland geboren ouders) na controle voor leeftijd, geslacht, verstedelijking van de gemeente, huishoudstructuur en SES.

Model 3 voegt waargenomen discriminatie toe, een variabele die inderdaad een positieve samenhang laat zien met het aantal zelfgerapporteerde misdrijven ($b = 0,52$; $p < 0,05$). Net als in Model 2 dalen de effecten van de dummy's voor herkomst en generatie aanzienlijk, blijkend uit de coëfficiënten die dichterbij nul komen te liggen. Met andere woorden: Turkse en Marokkaanse Nederlanders die discriminatie ervaren, rapporteerden significant meer misdaden dan personen in deze herkomstgroepen (en autochtone Nederlanders) die geen discriminatie ervaren, waarmee hypothese 3 wordt bevestigd ('het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt af na controle voor gepercipieerde discriminatie').

Model 4 introduceert de twee graadmeters van sociale controle in de buurt. Beide maten hebben een negatieve coëfficiënt maar buurtvertrouwen is naast buurtcontacten niet statistisch significant. De toevoeging van deze variabelen leidt tot iets lagere negatieve coëfficiënten voor de eerste generatie en enigszins hogere coëfficiënten voor de tweede generatie. Deze veranderingen zijn echter niet significant, wat ons ertoe brengt om hypothese 4 te verwerpen ('het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt af na controle voor buurtverschillen in informele sociale controle'). Wel valt op dat het negatieve effect van het zijn van een eerste generatie Marokkaan op criminaliteit in dit model significant wordt op het $p < 0,10$ niveau, wanneer niet wordt gecontroleerd voor sociale wenselijkheid.

Model 5 voegt familiebindingen toe. Leven met een partner of kind is zoals verwacht negatief geassocieerd met het aantal zelfgerapporteerde misdrijven ($b = -0,51$; $p < 0,01$). Een goede ouderlijke relatie heeft eveneens een dempend effect op zelfgerapporteerd crimineel gedrag ($b = -0,19$; $p < 0,05$). Het delen van een huishouden met een ouder laat geen zelfstandig significant effect zien. Vanwege de opname van de indicatoren voor familiebindingen stijgen de effecten van de dummy's voor herkomst en generatie aanzienlijk, wat aangeeft dat de sterkere familiebindingen in de onderscheiden migrantengroepen in het algemeen tegenwicht bieden aan de 'criminogene' effecten van hun lagere SES en gepercipieerde discriminatie. Deze waarnemingen brengen ons er tevens toe om hypothese 5a te accepteren

(‘het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt toe na controle voor familiebindingen’), en hypothese 5b te verwerpen. Model 6 voegt ten slotte religiositeit toe, dat zoals verwacht een dempend effect heeft op crimineel gedrag ($b = -0,15$; $p < 0,05$). De introductie van religiositeit in de modellen blijkt de coëfficiënten van de dummy’s voor herkomst naar generatie significant te verhogen, wat ons ertoe brengt om hypothese 6 te accepteren (‘het effect van het zijn van een Turkse of Marokkaanse Nederlander op het aantal zelfgerapporteerde misdrijven neemt toe na controle voor religiositeit’).

5 Conclusie en discussie

Een van de openstaande vragen op het terrein van migratie, etniciteit en criminaliteit is waarom migrantengroepen in Europa doorgaans zijn oververtegenwoordigd in de officiële criminaliteitsstatistieken, terwijl dat niet, of in aanmerkelijk mindere mate, geldt voor migrantengroepen in de traditionele immigratielanden, waaronder de Verenigde Staten. We redeneerden dat de Europese – in dit geval: Nederlandse – criminaliteitscijfers de misdaad onder (de nakomelingen van) migranten wellicht vrij sterk uitvergrooten, waardoor de internationale verschillen in de relatie tussen immigratie en criminaliteit, zoals die naar voren komen uit politicijfers, mogelijkwijs (deels) wijzen op contextuele verschillen in selectieve rechtshandhaving. Daarom analyseerden we gegevens uit de NELLS-enquête om te na te gaan of zich in Nederland ook etnische verschillen voordoen in *zelfgerapporteerde criminaliteit* en voor het eerst hielden we daarbij rekening met etnische en generationele verschillen in sociale wenselijkheid. Een aanvullende reden voor de studie was de wens om meer mechanismen te betrekken in het (kwantitatieve) onderzoek naar migratie, etniciteit en criminaliteit dan bestudeerd kunnen worden op basis van administratieve gegevens.

We vinden twee ‘etnische paradoxen’ die beide suggereren dat internationale verschillen in de relatie tussen migratie, etniciteit en crimineel gedrag kleiner zijn dan uit de officiële criminaliteitscijfers naar voren komt. Ten eerste blijken conclusies ten aanzien van etnische verschillen in crimineel gedrag in Nederland sterk afhankelijk van de gegevensbron. Eerder onderzoek laat zien dat Turkse en Marokkaanse Nederlanders, zowel van de eerste als tweede generatie, aanmerkelijk vaker criminaliteitsverdachte zijn dan autochtone Nederlanders, wanneer geslacht, leeftijd en verstedelijking van de woongemeente constant worden gehouden, zelfs wanneer tevens wordt gecontroleerd voor sociaaleconomische status.

In de NELLS-enquête rapporteerden echter alleen de eerste generatie Marokkaanse Nederlanders significant meer misdrijven dan de autochtone Nederlanders, wanneer leeftijd, geslacht, verstedelijking van de woongemeente (en sociale wenselijkheid) constant werden gehouden. Onder hen was het gemiddelde aantal misdrijven per respondent ongeveer twee maal zo hoog als bij de autochtone respondenten met een vergelijkbare leeftijd, geslacht en mate van stedelijkheid van de woongemeente. Zowel de Turkse als Marokkaanse Nederlanders rapporteerden bovendien *vergelijkbare* tot *lagere* (eerste generatie Turkse Nederlanders) criminaliteitsniveaus dan de autochtone Nederlanders wanneer tevens rekening wordt gehouden met verschillen tussen herkomstgroepen in sociaaleconomische positie. Anders gezegd: zowel de Turkse als Marokkaanse Nederlanders rapporteerden een vergelijkbaar tot lager aantal misdrijven dan autochtone Nederlanders die op hen lijken qua leeftijd, geslacht, verstedelijking van de woongemeente en sociaaleconomische positie. De NELLS-patronen lijken daarmee voor de Turkse Nederlanders – en in mindere mate ook voor de Marokkaanse Nederlanders – op door Hagan en Palloni (1999) gerapporteerde bevindingen voor de VS op basis van officiële criminaliteitscijfers.

We stelden verder vast dat zowel de Turkse als Marokkaanse Nederlanders, vooral de *foreign-born*, relatief sterk neigen tot sociaalwenselijke antwoorden (vgl. Kim en Kim 2015). De schijnbare tegenstellingen tussen de officiële criminaliteitscijfers en de zelfgerapporteerde criminaliteitspatronen blijven echter bestaan wanneer rekening wordt gehouden met sociale wenselijkheid: het percentage misdaadverdachten in de leeftijd van 12 tot 45 jaar is dan 1,6 (eerste generatie ‘Marokkanen’ en tweede generatie ‘Turken’), 1,9 (eerste generatie ‘Turken’) en zelfs 3,6 (tweede generatie ‘Marokkanen’) keer zo hoog we zouden verwachten op grond van de patronen van zelfgerapporteerde criminaliteit.

De discrepanties tussen de officiële criminaliteitscijfers en de NELLS kunnen in beginsel op drie manieren worden verklaard; deze verklaringen, die elkaar niet uitsluiten, verdienen alle drie nader onderzoek. Een eerste mogelijkheid is dat crimineel gedrag bij Turkse en Marokkaanse Nederlanders relatief vaak in de politiecijfers belandt. Die mogelijkheid zou ons moeten aansporen om meer onderzoek te doen naar de precieze mechanismen die – ook in Nederland – bijdragen aan sociale ongelijkheid in formele bestraffing. Hoe structureert de etnische en sociaaleconomische achtergrond van daders, slachtoffers, omstanders en functionarissen van politie en justitie de selectie van cases die wel en niet in aanmerking komen voor formele bestraffing? Gaat het alleen om ‘etnisch profileren’ tijdens de opsporing of betreft het tevens bewuste en onbewuste vormen

van categorisering bij de afdoening van zaken (vergelijk de door Weenink (2009) beschreven *perceptual shorthands*)? Spelen er wellicht (andere) interactieproblemen tussen migrantengroepen, autochtone Nederlanders en politiemensen die bijdragen aan ongelijke uitoefening van formele sociale controle? Ook is het van groot belang om te komen tot wetenschappelijk gefundeerde *effectieve interventies*. Tot dusverre wordt in Nederland vooral ingezet op het vergroten van de (etnische) diversiteit van het politiekorps, maar het is de vraag of er niet ook andere maatregelen nodig zijn. Wellicht kunnen er bij de werving van nieuwe functionarissen betere psychologische selectie-instrumenten worden ingezet en kan er in het politieonderwijs en *training-on-the-job* meer aandacht zijn voor diversiteitsvraagstukken. Daarnaast kan wellicht verkend worden of sociaal kwetsbare jongeren in het secundair onderwijs standaard enkele handvaten kunnen krijgen waarmee ze voor, tijdens en na interacties met functionarissen van politie en justitie de kloof in formele bestraffing ten opzichte van meer bevoorrechte jongeren kunnen verkleinen; wellicht kunnen vergelijkbare interventies worden ingezet bij Haltafdoeningen voor bepaalde *first offenders*.

Een tweede verklaring is dat de NELS de criminaliteit in migrantengroepen onderschat ten opzichte van autochtone groepen, ongeacht de technieken die zowel tijdens de dataverzameling als de analyse werden gehanteerd om de validiteit te waarborgen. Misschien hebben 'veelplegers' onder de migrantengroepen in relatief beperkte mate aan het onderzoek meegedaan; misschien was de invloed van herkomstgerelateerde verschillen in sociale wenselijkheid groter dan waarvoor in de analyses kon worden gecorrigeerd. Daarom zou het goed zijn als het CBS een lijst met non-respons beschikbaar zou stellen, zodat kan worden nagaan of er tussen herkomstgroepen verschillen waren in de mate van politiecontacten onder personen die niet aan de enquête deelnamen; ook zou het interessant zijn om na te gaan wat andere methoden opleveren die sociale wenselijkheid helpen identificeren, waaronder de door Kim en Kim (2015) beschreven *list experiments*.

Een derde verklaring is dat beide gegevensbronnen redelijk valide metingen opleveren, maar dat zij tot op zekere hoogte verschillende typen crimineel gedrag in kaart brengen, te weten 'relatief licht' (enquêtegegevens) versus 'relatief zwaar' (politiedata). Er bestaat dan de mogelijkheid dat de NELS-gegevens vooral duiden op werkelijke etnische overeenkomsten in lichtere misdrijven, terwijl de politiecijfers vooral duiden op werkelijke etnische verschillen in andere, veelal zwaardere criminaliteit. Mede in dat licht is het belangrijk om longitudinale studies te verrichten waarmee kan worden nagegaan of, en onder welke condities, crimineel gedrag bij

migrantengroepen een verhoogde kans heeft om gedurende de levensloop te escaleren, al dan niet als onbedoeld gevolg van selectieve rechtshandhaving en (andere) vormen van etikettering als 'crimineel' vanuit de samenleving (zie figuren 3a en 3b in Blokland et al. (2010) voor mogelijke empirische aanwijzingen in die richting). Volgens de maatschappelijkereactietheorie kunnen dergelijke vormen van handhaving en etikettering in elk geval uitmonden in 'deviantie amplificatie' (vgl. Marx 1982; Grattet 2011).

Zonder aanvullend onderzoek langs deze drie lijnen past de nodige terughoudendheid om officiële criminaliteitsstatistieken te zien als definitief bewijs voor grote etnische verschillen in de mate van crimineel gedrag. We moeten met name voorzichtig zijn om te stellen dat er onder migrantengroepen meer criminaliteit voorkomt dan op grond van demografische en sociaaleconomische factoren te verwachten valt, een veronderstelling die mede heeft geleid tot speculaties over herkomstgebonden culturele oorzaken van veelvoorkomend crimineel gedrag (vgl. bijvoorbeeld Blom en Jennissen 2014).¹¹

De tweede 'etnische paradox' is dat vooral eerstegeneratiemigranten – met name de Turkse Nederlanders – minder misdrijven rapporteerden dan zou worden verwacht op grond van hun zwakkere sociaaleconomische positie en ervaren etnische of religieuze discriminatie. In het verlengde van bestaande studies in de criminologie en de geneeskunde stellen we voor om dat beschermende effect het *rechtschapen migranteneffect* ('*righteous migrant effect*') te noemen. Daaronder verstaan we dan het verschijnsel dat informele sociale controle onder migrantengroepen, die voortkomt uit relatief sterke familiebindingen en religiositeit, de criminogene effecten van hun achterstandspositie gedeeltelijk of geheel tenietdoet. Door deze term te munten beogen we de bestaande notie van een *Latino of Hispanic paradox* in de criminaliteit los te maken de Amerikaanse context. Een andere bijdrage is dat we meer direct empirisch bewijs leveren voor de mechanismen die dergelijke effecten teweegbrengen. Uiteraard is er zowel tussen als binnen migrantengroepen de nodige variatie in religiositeit en familiebindingen, maar in het algemeen zullen migrantengroepen op beide variabelen relatief hoog scoren.¹²

De laatste implicatie van deze studie betreft de relatie tussen de integratie van migranten en criminaliteit. In de algemene sociologie wordt 'integratie' doorgaans opgevat in durkheimiaanse zin, waarbij wordt gedoeld op verschillende sociale banden van individuen en groepen die maatschappelijke orde mogelijk maken. In de migratiesociologie – zeker in de Verenigde Staten – bestaat er echter een neiging om integratie op te vatten in termen van assimilatie, als het geleidelijk verminderen van verschillen tussen

migrantengroepen en meer gevestigde groepen (vgl. Alba en Nee 1997). Zo opgevat is er dan, zo moeten we vaststellen, een *complexe* relatie tussen integratie en criminaliteit. Enerzijds stellen Amerikaanse wetenschappers terecht dat een relatief gebrek aan sociaal-culturele integratie migrantengroepen in sommige opzichten beschermt tegen relatief veelvoorkomende vormen van criminaliteit; we hebben laten zien dat een relatief traditionele gezinsstructuur en sterke religiositeit daarvoor geheel of gedeeltelijk verantwoordelijk zijn – waarmee tevens is getoond dat ‘culturele factoren’ zeker niet per definitie nadelig zijn voor migrantengroepen. Anderzijds is het misleidend te suggereren dat de voortschrijdende integratie van migrantengroepen uitsluitend een risico vormt voor crimineel gedrag. Structurele integratie – opgevat als de geleidelijk afnemende sociaaleconomische ongelijkheid tussen etnische minderheden en de dominante groep – zal de misdaad in deze groepen doorgaans juist dempen.¹³ Als er op dit terrein een ‘integratieparadox’ (vgl. Rumbaut en Ewing 2007) is, houdt die niet in dat crimineel gedrag per definitie toeneemt met voortschrijdende integratie; verschillende vormen van integratie sorteren uiteenlopende effecten.

Noten

1. De auteurs danken twee anonieme reviewers en Wahideh Achbari voor hun nuttige suggesties.
2. De huidige discussie komt naar ons idee mede voort uit de zwakker wordende relatie tussen de herkomst en de mate van ‘gevestigdheid’ van etnische groepen in Nederland. Nederland kent in toenemende mate relatief gevestigde of inheems geraakte (‘autochtone’) migrantengroepen én er is een omvangrijke groep personen die in het sociale verkeer gelden als ‘etnische Nederlanders’ of ‘Hollanders’, die een migratieachtergrond hebben, aangezien ze buiten Nederland zijn geboren en soms ook jarenlang elders hebben gewoond. Een andere uitdaging voor de (kwantitatieve) migratiesociologie is hoe om te gaan met het groeiende aantal mensen met verschillende ouderlijke herkomsten (bijvoorbeeld mensen met een Turkse moeder en een Marokkaanse vader).
3. Bron: <http://statline.cbs.nl>, verkregen 1 augustus 2017.
4. Bron: <http://statline.cbs.nl>, verkregen 1 augustus 2017.
5. Het huishoudinkomen van jongeren die nog bij hun ouders wonen is onderschat, aangezien de NELLS uitsluitend vraagt naar het ‘netto inkomen van uzelf en uw partner’.
6. Als informatie over een van de ouders ontbrak werd de informatie over de resterende ouder gebruikt. We draaiden ook regressiemodellen met aparte dummy's voor het wonen met één en met twee ouders. De coëfficiënt van de dummy ‘woont met twee ouders’ was negatiever dan de dummy ‘woont met één ouder’, maar was niet statistisch significant.
7. Er bestaat ook nog de mogelijkheid dat de items relatief gevoelig waren voor alle ‘Turkse’ en ‘Marokkaanse’ respondenten ongeacht hun score op sociale wenselijkheid, bijvoorbeeld omdat zij massaal meenden dat het rapporteren van misdrijven het imago van de etnische groep zou schaden.

8. Op 1 september 2011 waren 548 van 10.975 gedetineerden geboren in Marokko; een enquête onder gevangenen wijst daarnaast uit dat in deze periode een vergelijkbaar aantal gedetineerden (circa 500) tweede generatie Marokkaanse Nederlanders waren (Henneken-Hordijk en Van Gemmert 2012).
9. Het percentage personen in een groep dat een delict rapporteerde onder lage sociale wenselijkheid werd berekend door een logistisch regressiemodel te schatten met vijf onafhankelijke variabelen: de vier dummy's die etnische herkomst en generatie aanduiden en de maat voor sociale wenselijkheid. Vervolgens berekenden we het percentage voor een groep door de kans op minimaal één delict te bepalen op basis van de resulterende regressievergelijking: de constante plus de coëfficiënt van de desbetreffende dummy (de coëfficiënt van sociale wenselijkheid werd met nul vermenigvuldigd). Vervolgens werd een vergelijkbare exercitie verricht op basis van een negatief binomiaal model om per groep het gemiddelde aantal misdrijven per persoon te bepalen (de laatste rij in tabel 1).
10. Deze cijfers kunnen als volgt worden berekend op basis van tabel 1: $(5,8/2,0)/(0,39/0,21) = 1,6$ (tweede generatie Turkse Nederlanders).
11. Daarmee is niet gezegd dat dergelijke factoren bij specifieke delicten (bijvoorbeeld bepaalde vormen van eerwraak) van generlei belang zijn.
12. Zie bijvoorbeeld de resultaten van de World Value Survey over 'traditionalisme': <http://www.worldvaluessurvey.org/>.
13. Er bestaat een mogelijkheid dat de criminaliteit bij nieuwe migrantengroepen eerst niet of nauwelijks afneemt met sociaaleconomische stijging omdat zich vestigende migranten minder genoeg nemen met een achtergestelde sociaaleconomische positie, waardoor zij ondanks hun opwaartse mobiliteit meer *strain* ervaren. Dat mechanisme laat zich bij de Turkse en Marokkaanse Nederlanders echter niet zo goed onderzoeken omdat beide groepen al geruime tijd in Nederland wonen en in meerderheid op Nederland zijn georiënteerd.

Literatuur

- Agnew, R. (2001) Building on the foundation of general strain theory: Specifying the types of strain most likely to lead to crime and delinquency. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38(4): 319-361.
- Alba, R. en V. Nee (1997) Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. *International Migration Review*, 31(4): 826-874.
- Albrecht, H. (1997) Ethnic Minorities, Crime, and Criminal Justice in Germany. *Crime and Justice*, 21: 31-99.
- Andriessen, I., H. Fernee en K. Wittebrood (2014) *Ervaren discriminatie in Nederland*. Den Haag: SCP.
- Andriessen, I., E. Nievers, J. Dagevos en L. Faulk (2012) Ethnic Discrimination in the Dutch Labor Market Its Relationship With Job Characteristics and Multiple Group Membership. *Work and Occupations*, 39(3): 237-269.
- Bauman, Z. (2003) *Liquid Love: On the Frailty of Human Bonds*. Cambridge: Polity Press.
- Bersani, B. (2014) An Examination of First and Second Generation Immigrant Offending Trajectories. *Justice Quarterly*, 31(2): 315-343.
- Black, D. (1970) Production of crime rates. *American sociological review*, 35: 733-748.
- Blokland, A.A.J., P. Nieuwbeerta en W. Bernasco (2010) Criminaliteit en etniciteit. Criminele carrières van autochtone en allochtone jongeren uit het geboortecohort 1984. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52(2): 122-152.

- Blom, M. en R. Jennissen (2014) The involvement of different ethnic groups in various types of crime in the Netherlands. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 20(1): 51-72.
- Bovenkerk, F. (2009) *Etniciteit, criminaliteit en het strafrecht*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Bovenkerk, F. en T. Fokkema (2016) Crime among young Moroccan men in the Netherlands: Does their regional origin matter? *European Journal of Criminology*, 13(3): 352-371.
- Bovens, M., M. Bokhorst, R. Jennissen en G. Engbersen (2016) *Migratie en classificatie: Naar een meervoudig migratie-ideaal*. Den Haag: WRR.
- Bucierius, S. en M. Tonry (red.) (2014) *The Oxford Handbook of Ethnicity, Crime and Immigration*. New York: Oxford University Press.
- Cameron, A. en D. Miller (2015) A practitioner's guide to cluster robust inference. *Journal of Human Resources*, 50(2): 317-372.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2016) *Jaarrapport Integratie 2016*. Heerlen: CBS.
- Chambliss, W. (1973) The Saints and the Roughnecks. *Society*, 11(1): 24-31.
- Crowne, D. en D. Marlowe (1960) A new scale of social desirability independent of psychopathology. *Journal of Consulting Psychology*, 24(4): 349-354.
- De Haen-Marshall, I. (red.) (1997) *Minorities, Migrants and Crime: Diversity and Similarity across Europe and the United States*. Thousand Oaks: Sage.
- Ellis, L. en J. McDonald (2001) Crime, Delinquency, and Social Status: A Reconsideration. *Journal of Offender Rehabilitation*, 32: 23-52.
- Engbersen, G., A. Leerkes en E. Snel (2014) Ethnicity, crime and immigration in the Netherlands. In: S. Bucierius en M. Tonry (red.) *The Oxford Handbook of Ethnicity, Crime, and Immigration*. Oxford: Oxford University Press, 766-790.
- Engbersen, G., J. van der Leun en J. de Boom (2007) The fragmentation of migration and crime in the Netherlands. *Crime and Justice*, 35: 389-452.
- Esipova, N. et al. (2015) *How the world views immigration*. Geneva: IOM.
- Graaf, P. de, M. Kalmijn, G. Kraaykamp en C. Monden (2010) *The Netherlands longitudinal life-course study (NELLS Wave 1). Dataset*. Tilburg/Nijmegen: Tilburg University en Radboud University Nijmegen.
- Grattet, R. (2011) Societal Reactions to Deviance. *Annual Review of Sociology*, 37: 185-204.
- Hagan, J. en A. Palloni (1999) Sociological criminology and the mythology of Hispanic immigration and crime. *Social Problems*, 46(4): 617-632.
- Heath, A., C. Rethon en E. Kilpi (2008) The Second Generation in Western Europe: Education, Unemployment, and Occupational Attainment. *Annual Review of Sociology*, 34: 211-235.
- Henneken-Hordijk, I. en A. van Gemmert (2012) *Gedetineerd in Nederland 2011*. Den Haag: DJI.
- Hirschi, T. (1969) *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.
- Hughes, E. (1945) Dilemmas and Contradictions of Status. *American Journal of Sociology*, 50(5): 353-359.
- Johnson, B., D. Larson, S. Li en S. Jang (2000) Escaping from the crime of inner-cities: Church attendance and religious salience among disadvantaged youth. *Just Quarterly*, 17: 377-392.
- Jolliffe, D. et al. (2003) Predictive, concurrent, prospective and retrospective validity of self-reported delinquency. *Criminal Behavior and Mental Health*, 13(3): 179-197.
- Junger, M. en W. Polder (1992) Some explanations of crime among four ethnic groups in the Netherlands. *Journal of quantitative criminology*, 8(1): 51-78.
- Junger-Tas, J. en I. Marshall (1999) The self-report methodology in crime research. *Crime and Justice*, 291-367.
- Killias, M. (2009) Paradise lost? New trends in crime and migration in Switzerland. *Sociology of Crime, Law and Deviance*, 13: 33-45.
- Kim, S.H. en S. Kim (2015) Ethnic differences in social desirability bias: Effects on the analysis of public service motivation. *Review of Public Personnel Administration*, 48(4): 444-476.

- Koopmans, R. (2010) Trade-Offs between Equality and Difference: Immigrant Integration, Multiculturalism and the Welfare State in Cross-National Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(1): 1-26.
- Land, K., P. McCall en D. Nagin (1996) A Comparison of Poisson, Negative Binomial, and Semiparametric Mixed Poisson Regression Models. *Sociological Methods & Research*, 24(4): 387-442.
- Leerkes, A. en W. Bernasco (2010) The spatial concentration of illegal residence and neighborhood safety. *Journal of Urban Affairs*, 32(3): 367-392.
- Leerkes, A. en J. Dagevos (2016) Herziening van de termen 'autochtoon' en 'allochtoon' is nodig: afschaffen, hernoemen of herdefiniëren? *Sociale Vraagstukken*, 25 november.
- Leerkes, A., R. Jennissen en T. Fokkema (2017) Multiculturalisme en criminaliteit. *Demos*, 33(1): 1-4.
- Leerkes, A. en I. Kulu-Glasgow (2011) Playing hard(er) to get: The State, International Couples, and the Income Requirement. *European Journal of Migration and Law*, 13(1): 95-121.
- Leun, J. van der en M. van der Woude (2011) Ethnic profiling in the Netherlands? A reflection on expanding preventive powers, ethnic profiling and a changing social and political context. *Policing and society*, 21(4): 444-455.
- Lucassen, J. en R. Penninx (1997) *Newcomers: Immigrants and their Descendants in the Netherlands 1550-1995*. Amsterdam: Spinhuis.
- Lynch, P. en R. Simon (1999) A Comparative Assessment of Criminal Involvement Among Immigrants and Natives Across Seven Nations. *International Criminal Justice Review*, 9(1): 1-17.
- Markides, K. en J. Coreil (1986) The health of Hispanics in the southwestern United States: an epidemiologic paradox. *Public Health Rep*, 101: 253-265.
- Markides, K. en K. Eschbach (2011) Hispanic Paradox in Adult Mortality in the United States. *International Handbook of Adult Mortality: International Handbooks of Population*, 2(2): 227-240.
- Martinez, R. (2002) *Latino Homicide: Immigration, Violence and Community*. New York: Routledge.
- Marx, G. (1981) Ironies of Social Control: Authorities as Contributors to Deviance Through Escalation, Nonenforcement and Covert Facilitation. *Social Problems*, 28(1): 221-246.
- Merton, R. (1967) *Social Theory and Social Structure*. New York: Collier-Macmillan.
- Murad, S. et al. (2003) Predictors of self-reported problem behaviours in Turkish immigrant and Dutch adolescents in the Netherlands. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(3): 412-423.
- Pels, T. (2000) Muslim Families from Morocco in the Netherlands: Gender Dynamics and Fathers' Roles in a Context of Change. *Current Sociology*, 48(4): 75-93.
- Portes, A. en M. Zhou (1993) The new second-generation: segmented assimilation and its variants among post-1965 immigrant youth. *Ann.Am.Acad.Polit.Soc.Sci.*, 530: 74-96.
- Razum O. et al. (1998) Low overall mortality of Turkish residents in Germany persists and extends into a second generation: merely a healthy migrant effect? *Trop Med Int Health*, 3(4): 297-303.
- Röder, A. (2015) Immigrants' Attitudes toward Homosexuality: Socialization, Religion, and Acculturation in European Host Societies. *International Migration Review*, 49(4): 1042-1070.
- Rojek, J., R. Rosenfeld en S. Decker (2010) Policing race: the racial stratification of searches in police traffic stops. *Criminology*, 50(4): 993-1024.
- Rumbaut, R. en W. Ewing (2007) *The Myth of Immigrant Criminality and the Paradox of Assimilation: Incarceration Rates among Native and Foreign-Born Men*. Washington: Immigration Policy Center.
- Sampson, R. (2008) Rethinking crime and immigration. *Contexts*, 7(1): 28-33.
- Sampson, R. en L. Bean (2006) Cultural mechanisms and killing fields: a revised theory of community-level racial inequality. In: R. Peterson, L. Krivo en J. Hagan (red.) *The Many Colors of*

- Crime: Inequalities of Race, Ethnicity and Crime in America*. New York: New York University Press.
- Sampson, R., F. Raudenbush en F. Earls (1997) Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. *Science*, 277/5328: 918-924.
- San, M. van en A. Leerkes (2001) *Criminaliteit en criminalisering. Allochtone jongeren in België*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Shaw, C. en H. McKay (red.) (1942) *Juvenile delinquency and urban areas: A study of rates of delinquency in relation to differential characteristics of local communities in American cities*. Chicago: University of Chicago Press.
- Simons, R., Y. Chen, E. Stewart en G. Brody (2003) Incidents of discrimination and risk for delinquency: A longitudinal test of strain theory with an African American sample. *Justice Quarterly*, 20(4): 827-854.
- Tonry, M. (red.) (1997) *Ethnicity, Crime and Immigration: Comparative and Cross-National Perspectives*. Chicago: University of Chicago Press.
- Waters, T. (1999) *Crime and immigrant youth*. Thousand Oaks: Sage.
- Watson, P., R. Morris, J. Foster en R. Hood (1986) Religiosity and Social Desirability. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 25(2): 215-232.
- Weenink, D. (2009) Explaining Ethnic Inequality in the Juvenile Justice System. An Analysis of the Outcomes of Dutch Prosecutorial Decision Making. *British Journal of Criminology*, 49(2): 220-242.
- Wittebrood, K. (2003) Juvenile Crime and Sanctions in the Netherlands. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 19(4): 435-453.
- Wortley, S. (2009) Introduction. The Immigration-Crime Connection: Competing Theoretical Perspectives. *Journal of International Migration and Integration*, 10: 349-358.

Over de auteurs

Arjen Leerkes is hoogleraar Migration, Securitization and Social Cohesion aan de Universiteit Maastricht en universitair hoofddocent Sociologie aan de Erasmus Universiteit. Hij is tevens verbonden aan het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (WODC).
E-mailadres: leerkes@essb.eur.nl

Pim Groeneveld studeerde Sociologie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en de Universiteit Utrecht. Hij werkt momenteel als Research Consultant in Glasgow.
E-mailadres: pimgroeneveld92@gmail.com

Ramiro Martinez is hoogleraar Sociologie en Criminologie aan de Northeastern University in Boston en voorzitter van de sectie Crime, Law and Deviance van de American Sociological Association.
E-mailadres: r.martinez@northeastern.edu